

Lescha d'antruras cunter gistia

Il fundamentalissem religius oz

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Il fundamentalissem fa barlot quasi en l'entir planet. Cristians, gidieus, indus, musulmans, almain en quatter religiuns mundialas datti umans che zavravan auters en num da lur atgna interpretaziun da la cardientscha en il salvament.** Aifer il giudaissem pateschan ils «liberals» da la disfidanza e schizunt l'isolaziun da quels che n'als reconuschan betg sco gidieus autentics. Ils 29 da matg 2003 a Berna duai la radunanza da delegads da la Federaziun svizra da cumanzas gidieus (FSCG) decider davart la recezziun da las duas cumanzas liberalas da Genevra e Turitg. En cas d'admissiun discurren fundamentalists avertamain da surtir da la FSCG. En Svizra datti strusch 20 000 gidieus. Cun lezza occasiun deditgescha il bulletin da la Cuminanza gidieua liberala (CGL) da Turitg ses davos numer (1) al fundamentalissem en pliras religiuns.

Maldiever dal cudesch sontg

Georg Schmid (Universitad da Turitg), plevon reformà da Greifensee/ZH, descriva la concepziun fundamentalista dal mund: «Ils fundamentalists sentan il fund sut ils pes. Auters van palpagnond sin chommas malsegiras en la via crapusa da la vita. Ils fundamentalists stattan sin pe, chaminan e pon era marschar (...). I stattan sin il fund da la vardad divina» (p. 3). Schmid declera lur success cun la fin da la guerra freida e ses muster d'orientaziun: «La religiun fundamentalista (...) enconuscha la vardad ed era la

manzegna e sa las distinguer per uschè dir cun ils egls da l'autoritad la pli auta (...). Ils fundamentalists portan en lur mauns insatge sco il plan da bajegiar da Dieu per lur atgna vita e l'entir mund» (pp. 3–4). Ma i ston pajar «in pretsch immens» (p. 5) per lur cardientscha, numnadamain lur cudesch sontg: «I vegn pretais ch'in fundamentalist d'insaquala religiun saja tuttafatg loial a sia atgna Sontga Scrittira. En realitad na po' l resguardar l'istorgia da questa; (...) el la transfurma en ina lescha eterna, schebain ch'ella exprima la voluntad divina per umans d'in temp determinà ed in agid senz'impegn per las generaziuns posteriuras (...). Cun lezza lescha eterna s'oppona il fundamentalist al spiert da noss temp, per exempel a noss maletg da la dunna. Questa duai restar sco ch'ella era cur ch'ins ha scrit la Sontga Scrittira. Quai percorsch'ins cunzunt tar ils fundamentals cristians indus e musulmans. Il stadi ind scumonda a las vaivas d'arder sazzas, ma quai succeda puspè qua e là cun la renaschientscha fundamentalista. Questa interpretescha l'islam serrond la dunna en chasa e la suttamettend tuttafatg a l'um» (pp. 5–6). En las religiuns dal mund percorscha Schmid «blers fundamentalists e paucs liberals. I duess dar blier dapli cartents che na basegnassan cumbatter nuncartents e glieud d'otra confessiun» (p. 6).

Innovar mintga di

In da quels liberals è Tovia Ben-Chorin, rabin da la CGL, cun sia contribuziun entitulada «Libertad e Torà». «Torà» è il

num ebraic da quella part da la Bibla ch'ìls gidieus resguardan sco centrala, pia ses emprims tschintg cudeschs, quels cha la versiun valladra da 1953 numna tenor la tradiziun greca e latina: «Genesis», «Exodus», «Leviticus», «Numeri» e «Deuteronomium». Rabin Tovia punctescha: «La Torà ans mussa da salvar e realisar la libertad (...). Ella sa sviluppa; mintga generaziun la formulescha da nov tenor ils basegns da temp e lieu» (p. 16). L'autur citescha la «Schemà» («Taidla!»), l'uraziun centrala da la liturgia gidieua (Deut. 6, 4–9) e cunzunt il cumandament: «Quests plets ch'eu mez as prescriv oz duain esser in tes cor» (vers 6). Rabin Tovia: «Tge vul dir per nus il pled agiunt 'oz'? I sa tracta qua (...) d'in 'ussa' ch'ans pussibilitescha da salvar las circumstanzas variablas da la libertad (...). Las valurs na midan, ma las premissas da temp e lieu pretendan adina puspè innovaziuns praticas en il mintgadi (...) entras dumondas e repostas adina puspè novas» (p. 17). Il fundamentalist perencunter crai ch'il pievel gidieu haja survegnì las prescripziuns biblicas ina giada per adina e duaja «s'adattar a lezza culminaziun dal passà lontan ed al suttamettend il preschent sco in sclav» (p. 18). I s'enclegia che questa descripziun vala per mintga interpretaziun fundamentalista d'ina Sontga Scrittira.

Pertge la Palestina?

La studenta turitgaisa Sarah Glaus examinescha ina gruppa fundamentalista israeliana ch'influenzescha la politica

palestinaisa dal pajais a moda fatale. Dal «Gusch emunim» («Bloc dals cartents») fan part «80% da tuttas colonias en ils intsches occupads dapi 1967» (p. 13). Lez «bloc» interpretescha la victoria da quella giada «sco ina intervenziun divina cun la finamira da far levar puspè la Terra da l'empermischun. I vala oramai sco in cumandament religius da popular il pajais conquistà e d'al metter a pèr cun il coc territorial da l'Israel. Ils rabins [dal 'bloc'] doceschian ch'ins duaja unfrir l'atgna vita plitost che sa retrair da lez intsches (...). Ins sto al 'spendrar', pia al 'far puspè gidieu', cunzunt perquai che l'empermischun divina l'haja dà als gidieus» (p. 12). Las colonias israelianas en Cisjordania occupada, cuntrarias al dretg internaziunal, e las vias che las fan accessiblas e las collian dividan il pajais en pliras parts isoladas, impedind a la populaziun indigena (2 millions olmas) da stgaffir il stadi prevesì dal plan da pasch. Il «bloc» fa part da la regenza israeliana e refusescha mintga concessiun areguard las colonias. La «NZZ» commentescha: «Per cas che l'emprim minister resta dir tar lezza dumonda, na ston ins betg surstar (...) sch'ìls fanatics da las duas varts dicteschan vinavant il svilup tragic dal conflict en il Proxim Orient (...). I na dubitescha nagin ch'ins possia persvader Sharon d'acceptar in cumpromiss davart las colonias be sch'ìls Stadis unids fan sin el il squitsch basegnaivel, eventualmain restrensched lur agid finanziel fitg generus a l'Israel» (2). Ma Bush

basegna il sustegn dals fundamentalists cristians americans; er els resguardan l'entira Palestina sco la Terra da l'empermischun als gidieus. Areguard il fundamentalissem pari strusch exagerà da dir cun il scriptur austriac Robert Menasse: «Ils Stadis unids sut lur regenza d'oz vegnan politicamain tschintgmilli onns suenter l'Europa» (3). In collavuratur israelian dal bulletin da la CLG numna «malgista e savens inumana la politica da l'Israel en l'intschess occupà dapi la guerra da 1967» (p. 9). In lectur da Turitg engrazia la suprastanza per ses sustegn a la vendita da products agriculs palestinais, numnadamain ieli d'ulivas e timian: «Era sche la situaziun ma para desperada, (...) resguardass jau sco ina contribuziun a la pasch che nus gidieus possian promover la schientscha da la malgista israeliana envers Palestina» (p. 20). Lezza acziun en num da la «zadacà» («gistia»), noziun essenziala da la Bibla gidieua, è ina replica modesta, ma clera a la politica fundamentalista da l'Israel en Palestina.

1) «Luchot», matg 2003. Adressa: Hallwylstraße 78, 8004 Turitg. Fax 043 322 03 16. Posta electronica: info@ilg.ch

2) Akzeptiert Bush Sharons Doppelspiel? en: «NZZ», 15 da matg 2003, p. 3.

3) En: «Tachles», 16 da matg 2003, p. 37. Adressa: Rüdigerstraße 10, Postfach, 8027 Turitg. Fax: 01 206 42 10. Posta electronica: verlag@tachles.ch